

Ляхович О. О., к.е.н., доцент, Кравчук О. О., магістр
(Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті висвітлено сутнісне розуміння фінансово-економічної безпеки підприємства. Наведено характеристику підходу до оцінки фінансової безпеки як складової економічної безпеки. Також визначено складові фінансової безпеки підприємства та розглянуто найбільш ефективні методики її оцінки. Серед існуючих підходів виокремлено провідні методики та практичний інструмент визначення фінансово-економічної безпеки.

Ключові слова: фінансовий стан; економічна безпека; фінансова безпека; експрес-діагностика; фінансова стійкість; ліквідність; рентабельність.

Вступ. В умовах глобалізації світової економіки значно зростає вплив ризиків у фінансово-господарській діяльності підприємств, що у свою чергу актуалізує проблематику фінансово-економічної безпеки. Адже у структурі забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому, саме фінансова її складова займає досить визначальне місце. Оскільки від наявності власних джерел фінансування, ефективності використання майна підприємства, його здатності вчасно розраховуватися з боргами залежить фінансова безпека підприємства.

Перед впровадженням заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки необхідно оцінити реальний його стан на підприємстві. Однак цю процедуру здійснити достатньо важко, оскільки не існує єдиного підходу до оцінки фінансової безпеки, що утруднює вибір критеріїв для її оцінки. Саме тому досить важливим є питання забезпечення підтримки належного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що потребує застосування ефективних методик визначення та оцінки рівня даної безпеки.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Оцінкою економічної безпеки підприємства за різними науковими підходами займалися такі вітчизняні та іноземні вчені: Л. Фролова, О. Роженко, П. Колісніченко, Р. Варічева, Л. Сиволап, Ю. Швець, К. Цикало,

Д. Ковалев, Г. Козаченко, О. Ляшенко, С. Марущак та ін. Однак запропоновані науково-методичні положення ґрунтуються в основному на механізмах управління економічною безпекою, що використовують переважно кількісні методи. Окрім того, традиційні методики оцінювання рівня економічної безпеки не завжди придатні до застосування на підприємствах окремих галузей, на малих та середніх підприємствах, у неприбуткових організаціях.

Метою статті є дослідження сучасних підходів до визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Для досягнення мети необхідно визначити складові фінансової безпеки підприємства та розглянути найбільш ефективні методики її оцінки.

Основна частина. В сучасних умовах господарювання особливо актуальними є наукові дослідження забезпечення економічної безпеки, її складових і ролі в формуванні ефективної системи регулювання вирішення принципів питань стратегічного розвитку підприємства. При цьому, слід відмітити, що економічна безпека суб'єкта господарювання взаємопов'язана та взаємодіє з глобальними, національними й регіональними системами безпеки.

Перш за все, зазначимо, що безпека підприємства – це сукупність умов функціонування господарюючого суб'єкта, при яких забезпечується досягнення цілей його діяльності. При цьому, під фінансово-економічною безпекою слід розуміти такий фінансово-економічний стан підприємства, який сприяє забезпеченню захищеності його фінансово-економічних інтересів від негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища і створенню необхідних фінансово-економічних умов для безперервної, успішної діяльності та сталого розвитку підприємства.

Головною метою фінансово-економічної безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку у майбутньому, основною умовою якого є здатність протистояти існуючим негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати збитків підприємству [1].

У науковій літературі існує безліч підходів до визначення поняття економічної безпеки, зокрема і фінансової, що є причиною формування значної кількості підходів до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки, автори яких акцентують увагу на різних аспектах діяльності та видах загроз безпеці підприємства.

На основі проведених досліджень, методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки на підприємствах можна згрупувати наступним чином (рисунок).

Рисунок. Методики оцінки економічної безпеки підприємства [3]

У даному методичному підході фінансова безпека підприємства розглядається як складова економічної безпеки підприємства і визначається на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів, зокрема на основі аналізу фінансової стійкості, тобто визначення ступеню достатності власних чи позичених оборотних засобів для виконання виробничо-збутової діяльності.

Однак, існує і інший підхід, який при визначенні рівня фінансової безпеки підприємства включає оцінку по кожній функціональній складовій безпеки, на основі якої експертним шляхом визначається інтегральний показник фінансової безпеки

підприємства. До функціональної структури фінансової діяльності і відповідно фінансової безпеки підприємства відносяться такі [2]:

- бюджетна – взаємовідносини з бюджетом (податки і збори до бюджетів, при наявності – бюджетні кредити або бюджетне фінансування);

- грошово-кредитна – кредити під операційну діяльність, виплата заробітної плати працівникам, розрахунки з постачальниками і отримання грошових коштів від покупців продукції і послуг;

- валютна – при здійсненні експортно-імпортних операцій (купівля і продаж валюти, кредити в іноземних валютах, розрахунки з іноземними споживачами і постачальниками продукції та послуг у валюті);

- банківська – взаємовідносини підприємства з банками по кредитах і депозитах;

- інвестиційна – капітальні вкладення у розвиток підприємства, у тому числі – за рахунок довгострокових кредитів;

- фондова – випуск підприємством власних акцій і купівля акцій інших підприємств,

- страхова – страхування майна підприємства або результатів його діяльності, безпечної праці і збереження здоров'я працівників.

Отже, серед українських науковців більше поширені традиційні методи, які засновані на оцінці надійності та стабільності функціонування підприємства. У той же час, існуючі методики можливо поділити на дві великі групи [3]: ті, що призначені для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки в цілому по підприємству, та ті, що спрямовані на оцінку окремих складових фінансово-економічної безпеки. Проте спільним недоліком існуючих методик є проблема визначення пріоритетності відповідних оціночних показників, трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки. Крім того, динамічні ринкові умови господарювання вимагають від керівництва підприємств оперативного реагування на вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, і саме тому використання складних та трудомістких підходів є не виправданим.

Зростання рівня загроз фінансової безпеки підприємства потребує використання адекватних підходів до її забезпечення. Тому оцінка рівня фінансово-економічної безпеки здійснюється і на основі інших підходів [4]:

- ресурсний (інвестиційний) підхід;

- циклічний підхід;
- системний підхід;
- кластерний (інфраструктурний) підхід;
- процесний підхід;
- ситуаційний підхід;
- індикаторний підхід

Ресурсно-функціональний підхід передбачає здійснення аналізу формування та оцінки рівня використання власних і позикових фінансових ресурсів підприємства. При даному підході фінансово-економічна безпека підприємства визначається на основі аналізу достатності і доступності фінансових затрат, які необхідні для здійснення виробничого процесу, а також віддачі від вкладених ресурсів.

Дослідження загроз фінансово-економічній безпеці у розрізі циклічних коливань економіки здійснюється при застосуванні циклічного підходу. Дослідження здійснюється на перетині хвиль економічного розвитку і реалізуються або у формі переходу до нового циклу розвитку, або втратою конкурентних переваг.

Системний підхід у здійсненні аналізу фінансово-економічної безпеки передбачає розгляд підприємства у розрізі багаторівневої структурної системи. Таким чином, фінансово-економічна безпека підприємства, з одного боку, є системою, елементами якої є такі складові фінансової безпеки як забезпеченість фінансовими ресурсами, джерелами їх формування, а також сукупність елементів зовнішнього середовища, що безпосередньо впливає на фінансову безпеку. Зовнішнє середовище щодо системи фінансово-економічної безпеки підприємства визначається станом розвитку банківського, податкового й інших законодавств; розвитком ринку; кількістю споживачів, конкурентів і контрагентів тощо. Зовнішнє середовище потрібно розглядати як систему, що впливає на рівень фінансової безпеки підприємства з метою виявлення параметрів їхнього взаємовпливу.

Кластерний (інфраструктурний) підхід передбачає здійснення оцінки фінансово-економічної безпеки на основі певних забезпечуючих факторів (у тому числі інфраструктурних). Це дозволить досягати певних заданих цілей, пов'язаних з якістю продукції (послуг), обсягами ринку, конкурентними перевагами, мінімізацією ризику або економічних збитків тощо). Однак, даний підхід відрізняється високим ступенем трудомісткості та складності, що пояснюється використанням методів математичного аналізу. Також, слід відмітити, якщо застосування даного підходу в науково-

дослідній роботі дозволяє отримати достовірні результати оцінки рівня економічної безпеки організації, то в практичній діяльності це не завжди є можливим.

Процесний підхід веде до спрощення багаторівневих ієрархічних організаційних структур, що забезпечує більшу орієнтацію організації на споживача. За рахунок скорочення ієрархічних рівнів організаційної структури процесний підхід дозволяє спростити обмін інформацією між різними підрозділами. Перехід до процесного підходу дозволяє усунути відособленість підрозділів і посадових осіб, розглядати діяльність у системі менеджменту якості не в статичності, а в динаміці, коли діяльність у системі має постійно поліпшуватися на основі відповідних вимірювань і аналізу, акцентувати увагу менеджменту на взаємодії підрозділів і посадових осіб, що дає можливість усувати «нічийні поля», тобто ділянки діяльності, що випадають з-під впливу системи менеджменту якості. Процесний підхід характеризується більшою здатністю до вдосконалення менеджменту, що вкрай важливо в умовах зростаючої конкуренції, з якою постійно стикаються організації, та розширює можливості організацій у розвитку бізнесу [4].

В останні роки в практиці управління організацією, так і в оцінці її фінансово-економічної безпеки широко використовується ситуаційний підхід. Це зумовлено потребою у швидкій реакції на зміну ситуації (насамперед, у зовнішньому середовищі) в умовах інформаційної невизначеності, тобто об'єктом дослідження виступає ситуація, конкретні обставини, які впливають на безпеку організації в конкретний момент часу.

Серед недоліків такого підходу необхідно зазначити:

- високу залежність від кваліфікації керівного складу організації;
- неузгодженість дій осіб і підрозділів у вирішенні ситуації;
- нерівноцінну придатність до ситуацій, які неможливо передбачити, і які повторюються з певною періодичністю.

Ситуаційне управління передбачає прийняття рішень не відповідно до встановлених планів роботи, а в міру виявлення потенційних проблем. Цей підхід потребує значного рівня децентралізації управління, а отже, забезпечує необхідну адаптивність і гнучкість організаційної структури, швидку реакцію на умови зовнішнього середовища, що постійно змінюються. У чистому вигляді розглянуті підходи використовуються рідше, ніж об'єднані між собою. Тому до їх вибору потрібно підходити творчо.

Висновки. Отже, на основі дослідження існуючих методик, слід відмітити, що на сьогодні практичним інструментом визначення фінансово-економічної безпеки підприємства має стати розробка та впровадження експрес – діагностики, яка повинна забезпечувати отримання результатів оцінки безпеки з мінімальними витратами часу з метою прийняття ефективних управлінських рішень. В умовах недостатньо розвинутого інформаційно-аналітичного забезпечення, що притаманне майже кожному вітчизняному підприємству, методика оцінки рівня фінансово-економічної безпеки, має базуватися на основі традиційних показників, які використовуються у плануванні, обліку та аналізі господарської діяльності підприємства.

На нашу думку, саме показники рівня ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства виступають основними чинниками забезпечення прийняттого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, а провідними підходами у визначенні основних показників фінансово-економічної безпеки господарюючого суб'єкта є ресурсний (інвестиційний), циклічний, системний, інфраструктурний (кластерний) та процесний.

Також, слід відмітити, що на сьогодні актуальними залишаються питання дослідження впливу окремих факторів на фінансово-економічну безпеку та визначення кількісних і якісних критеріїв оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства як особливого об'єкта економічної безпеки. Складність вирішення цих питань окреслюється низкою причин, серед яких головною є істотна невизначеність станів і основних параметрів систем, що важко моделюються і є складними для дослідження.

1. Бондарчук Н. В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_10 (дата звернення: 27.12.2019).
2. Вергун А. М., Стріжко К. В. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_21 (дата звернення: 27.12.2019).
3. Рета М. В., Іванова А. О. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХП»*. Сер. Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2013. № 21. С. 29–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2013_21_6 (дата звернення: 27.12.2019).
4. Якименко Ю. М. Вибір підходу до оцінки економічної безпеки бізнесу в організації. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 3. С. 133–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmebi_2015_3_25 (дата звернення: 27.12.2019).

REFERENCES:

1. Bondarchuk N. V. Sutnist finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta neobkhidnist yii zabezpechennia. *Efektivna ekonomika*. 2016. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_10 (data zvernennia: 27.12.2019).
2. Verhun A. M., Strizhko K. V. Suchasni pidkhody do otsinky rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_21 (data zvernennia: 27.12.2019).
3. Reta M. V., Ivanova A. O. Metodichni pidkhody do otsinky rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI»*. Ser. Tekhnichni prohres ta efektyvnist vyrobnytstva. 2013. № 21. S. 29–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2013_21_6 (data zvernennia: 27.12.2019).
4. Yakymenko Yu. M. Vybir pidkhodu do otsinky ekonomichnoi bezpeky biznesu v orhanizatsii. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. 2015. № 3. S. 133–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2015_3_25 (data zvernennia: 27.12.2019).

**Liakhovych O. O., Candidate of Economics (Ph.D.),
Associate Professor, Kravchuk O. O., Master**
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

METHODICAL APPROACHES OF THE ENTERPRISE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY DEFINITION

The article is devoted to the study of the financial and economic security of the enterprise. Modern approaches to determining the level of financial and economic security of the enterprise are investigated. According to the research, the category 'financial and economic security' is defined as a component of the economic security of the enterprise and is determined on the basis of the calculation of financial ratios, in particular on the basis of the analysis of financial stability (determination of the degree of adequacy of own or borrowed working capital for production and sales activities). On the basis of the conducted researches grouping of methodical approaches to the estimation of the level of economic security at the enterprises into two groups is carried out: traditional and non-traditional. The financial security components of the enterprise are also identified and the most effective methods of its assessment are considered. It is determined that traditional methods, which are based on the estimation of reliability and stability of functioning of the enterprise, are more common in domestic practice. It is established that a common disadvantage of existing methods is the problem of determining the priority of the relevant evaluation indicators, the complexity of

conducting and interpreting the results of the evaluation. Existing approaches highlight leading techniques and a practical tool for determining financial and economic security. The development and implementation of rapid diagnostics, which should ensure that the safety assessment results are obtained with minimal time spent in order to make effective management decisions, are suggested in the article conclusions. Problem of separate factors influence on financial and economic security and determination of quantitative and qualitative criteria of enterprise' financial and economic security level estimation as a special object of economic security are highlighted in the article

Keywords: financial condition; economic security; financial security; rapid diagnostics; financial stability; liquidity; profitability.

Ляхович О. А., к.э.н., доцент, Кравчук О. А., магистр
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФИНАНСОВО- ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье освещено сущностное понимание финансово-экономической безопасности предприятия. Приведена характеристика подхода к оценке финансовой безопасности как составляющей экономической безопасности. Также определены составляющие экономической безопасности предприятия и рассмотрены наиболее эффективные методики её оценки. Среди существующих подходов выделены ведущие методики и практический инструмент определения финансово-экономической безопасности.

Ключевые слова: финансовое состояние; экономическая безопасность; финансовая безопасность; экспресс-диагностика; финансовая устойчивость; ликвидность; рентабельность.
